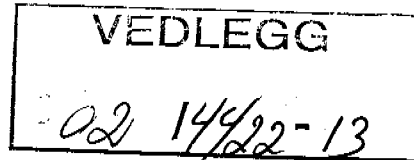

Fhv. rektor Olav Beddari
 Skogfoss, 9925 Svanvik
 Telefon 78995478

Skogfoss 10.05.2004

Utdanningsdirektør Trygg Jakola, Vadsø
 Utdanningsdirektør Eivind Bråstad, Tromsø
 Kommunal- og regionaldepartementet, Oslo
 Kultur- og kirke departementet, Oslo

KOMMENTARER OG SYNSPUNKTER VEDRØRENDE HYLTENSTAMS RAPPORT "KVENSKANS STATUS"

I rapporten stilles spørsmålet om *kvensk* er en dialekt av finsk eller kan den betraktes som et eget språk. Informasjon er samlet gjennom personlige kontakter, sakkyndige som representerer Norske Kveners Forbund og sakkyndige ved Universitetet i Tromsø. Rapportens konklusjon er følgende:

Vi menar att de samhälleliga och språkliga förhållanden som i dag gäller för den kvenska minoriteten och som vi redogjort motiverar att kvenska betraktas som ett eget språk snarare än som en dialekt av finska (s 67). Konklusjonen er ikke helt entydig.

Informasjon er i hovedsak hentet fra Norske Kveners Forbund og Universitetet i Tromsø.

Det er mange av finsk ætt i andre grupper og samfunnslag som burde ha kommet til ordet. Det er avgjørende i saken at språkbrukerne selv får anledning til å si sin mening. En viktig gruppe er mennesker som har vokset opp i finskspråklige hjem, der finsk språk er blitt dyrket ved lesing, sang og dagligtale. Folk har ikke kalt sitt språk for kvensk, ei heller seg selv for kvener. I henhold til dette er det viktig å merke seg følgende:

Det er i dag en ofta omhuldat inställning blant minoritetsmedlemmer själva som myndigheter och forskare att det är talarna själva som bör avgöra om deras varietet är ett språk eller ej: språkanvändarna själva har rätt att klargjöra om deras språk bör betraktas som eget språk eller dialekt.(s.22) .

Vårt forhold til finsk

I følgende avsnitt vil jeg komme med opplysninger og synspunkter som er vesentlig i saken. Finsk som 2.språk som ble igangsatt 1997, er ikke omstritt. Det er ro i skolen om den saken. I følge statistikk 2003 er det 17 kommuner i Finnmark og 9 i Troms som har undervisning i finsk, til sammen 1056 elever. (814 i Finnmark, 242 i Troms) Det viser at riksfinsk (standardfinsk) er akseptert. Undervisning i såkalt kvensk forekommer bare sporadisk. I Porsanger er det undervisning i det som benevnes som kvensk språk.

Lærebøker og språk

Hadde vi hatt gode lærebøker tilpasset norske forhold, hadde situasjonen vært enda bedre. Hele tida har skolene vært avhengige av lærebøker fra Finland, tilpasset finlandssvenske elever og finske forhold. Unntaket er Finsk-Norsk ordbok utgitt 1993 og læreboka Ymmärrän utgitt i 1981. Med det kjennskap undertegnede har til forholdene i Nord-Norge, særlig Øst-Finnmark, er et mulig kvensk skriftspråk utenkelig. De finstalende har alltid betraktet og godtatt riksfinsk som sitt skriftsspråk. Med unntak av prost Johan Beronka (1885-1965), har vi ikke hatt egne finskspråklige eksperter. Men overalt i finnebygdene har det levd

mennesker med forholdsvis gode kunnskaper i finsk. Å skaffe seg denne kunnskap har riktignok vært vanskelig, da skolen ikke har tatt hensyn til innvandreneres finske morsmål. Tromsø universitet har ikke engasjert seg for lærebøker i finsk. Finskinstituttet har i stedet lagt vekt på å vise hvordan dialektene våre skiller seg fra standardfinsk.

En farbar vei

Tross ugunstige forhold har vi likevel kommet godt i gang med finskundervisningen. Vi har vært så heldige at vi har fått mange finsklærere fra Finland. I tillegg har noen av våre egne studert finsk, men dessverre ikke mange nok. Det er av stor interesse hva finsklærerne sier og mener. De kjenner nemlig barna og foreldrene som har finskundervisning. De fleste mener at kvensk er en meget usikker vei. Det fordrer egen ordliste, egen grammatikk, egne lærebøker og litteratur. I det hele må et stort og dyrt apparat settes i sving for en liten gruppe - og på grunn av en liten gruppe. Det er å håpe myndighetene tar fornuften fangen slik at vi kan fortsette på en sikker og farbar vei som hittil. Hvorfor kaste vrak på noe kjent og kjært?

Minoriteter i andre land

For å rettferdiggjøre kravet om kvensk som skriftspråk, får vi høre om minoriteter i andre land som kjemper for eget skriftspråk. Men vår situasjon er annerledes enn i de land man viser til. Det gjelder minoriteter som aldri har hatt eget skriftspråk, eller at minoritetsspråket avviker meget fra hovedspråket. Men slik er det ikke blant den finske minoriteten i Norge. I store deler av Finnmark avviker ikke våre finskdialekter vesentlig fra finsk bokmål. Folk har akseptert finsk som skriftspråk. Tross myndighetenes mistenksomhet har de dyrket sitt finske språk, ikke av nasjonalistiske grunner, men fordi det var et sterk indre behov.

Da våre finskdialekter var mer levende i dagligtalen, var det nokså vanlig i enkelte familier at man leste Bibelen og Laestadius's postiller på finsk. Eldre mennesker kan fortelle om søndagsfeiring da far eller mor satt for seg selv og leste i sin finske bibel. Av og til kom folk sammen til høytlesing. Det ble også sunget ved slike anledninger, og da brukte man den finske salmeboka og en sangbok som het Sions sanger.

Finskforbundet og Foreningen Norden

Innføring av finsk som andre språk har vært en viktig sak for Finskforbundet og Foreningen Norden. Finskforeninger heter ofte Norsk-Finskforeninger. De er som regel stiftet av finske statsborgere som bor og arbeider i Norge, men mange etterkommere av tidligere innvandrere er også kommet med som aktive medlemmer. I følge nordisk overenskomst har personer fra andre nordiske land samme rettigheter som i eget land. Siden finske statsborgere kan stemme ved kommunevalget, er det rimelig at de også er meningsberettiget i saken vi nå har til høring. Foreningen Norden har ikke fått tilsendt rapporten. Finskforeningene er tilsluttet et forbund.

Gammelfinsk

Noen kaller kvensk for gammelfinsk, men faglig sett er det misvisende. Som det er stor forskjell mellom norske dialekter og gammelnorsk, er det også stor forskjell på gammelfinsk og våre dagers finske dialekter. De såkalte kvendialektene avviker ikke vesentlig fra nordfinske dialekter, såfremt de fremdeles er levende. Annerledes vil det være når folk glemmer sitt morsmål og blander mange norske ord i sin opprinnelige dialekt.

Da innvandrene kom, snakket de sine nordfinske dialekter. I kontakt med norsk og samisk språk har dialektene forandret seg i noen grad. Norske og samiske ord blandes inn etter behov. Når man dertil begynner å glemme sitt morsmål, skjer det et språklig forfall. Det som gjenstår, er ikke gammelfinsk, men et mangelfullt språk som har oppstått i vår tid. På steder som har god kontakt med Finland, ligger dialektene nokså nær dialektene i finsk

Lappland, særlig i Øst-Finnmark. Finske kvinner som har giftet seg med nordmenn, har tilført ny næring til finsken i Norge.

Et spill av krefter

Kvenaktivistene ønsker å revitalisere språket de kaller for kvensk, dvs. vekke til live innvandreneres opprinnelige talemål. Språkeksperter ved universitetet vil derfor standardisere et kvensk skriftspråk. Det er spill av krefter til liten nytte - og meget kostbart for samfunnet. Spesielt interesserte kan drive med dette, men ikke presse dette inn i skolen til fortrenghet for finsk. Får vi et "finsk landsmål" ved siden av "finsk riksmål", vil det melde seg mange problemer. Vi gjør klokest ved å holde oss til standardfinsk i vår undervisning. Da har vi klare regler å holde oss til i ortografi og grammatikk. Det utelukker ikke en friere dialektutfoldelse .

Svenske og norske forhold

Det er ikke helt relevant å vise til svenske forhold i denne språksaken. Den finskættede befolkning i Norge bor spredd. De er heller ikke så mange som man gjerne vil ha det til. Tornedalsfinnene bor i et stort sammenhengende område. I Nord-Norge danner finnene små samfunn her og der. Innføring av **meänkieli** i Sverige (dialekt som skriftsspråk) har heller ikke vært udelt vellykket. Svenske og finske avisinnlegg i den senere tid forteller om konflikt og uro.

Korrekt finsk er best

Innvandrerne som kom til Norge på 17-1800-tallet snakket sine dialekter – noe annet språk kunne de knapt. Gjennom årenes løp har forholdet forandret seg meget. De unge kan lite eller ingenting av forfedrenes språk. Men besteforeldrene kan som oftest, og de forstår når barna kommer hjem fra skolen og forsøker å si noe på skolefinsken de har lært. Når barn ser på finsk TV, eller er på reise i Finland, kan de lese og til dels forstå tekster de møter. Vi gjør de unge og samfunnet en stor tjeneste hvis vi lærer dem korrekt finsk fra første dag i skolen. Da står de sterkere i yrkeslivet senere, og ellers når de søker kontakt med nabolandet Finland. Å gå på skole i andre land er heller ikke uvanlig – og da er Finland nær.

Nordisk samarbeid

Finsk språk har vært, og vil også i framtida være en styrke for det nordiske samarbeidet. Elevutveksling og skoleklassebesøk over landegrensen er et ledd i det nordiske samarbeidet. Dertil har vi i dag økende muligheter for å høre finsk radio, se finsk tv, lese finske aviser og bøker. Både unge og gamle reiser gjerne til Finland. I det hele er mulighetene for språkkontakt langt bedre nå enn tidligere. Mer og mer blir det behov for folk som kan språk, ikke bare engelsk, men også nabolandsspråket finsk.

Språkgrense

Universitetslærere og forskere finner det utfordrende og interessant å arbeide på nye områder. De ønsker bl.a. å skrive en kvensk grammatikk, en kvensk ordliste, drive etnolingvistisk dialektanalyse, vise nydannelser og norske ord i finskdialektene. Når dette blir gjort med tanke på strukturen og vokabularet til et nytt standardisert skriftspråk kalt kvensk, er dette ikke tilrådelig. Vi får et nytt skriftspråk for en liten gruppe - og en språkgrense mellom Finland og Norge som ikke har eksistert før. Når man samtidig forteller oss at vi egentlig stammer fra Kvenland, så utviskes også vår tidligere identitet. Rapporten "Kvenskans status" sier til slutt at det er viktig med samråd og samarbeide i språkvern- og utdanningsspørsmål for å bevare en god "interfinsk" forståelse. Men en språkgrense som man nå legger opp til, i likhet med tornedalsfinnene, vil neppe fremme interfinsk forståelse.

Rapporten må oversettes til norsk

Rapporten som foreligger til høring, blir angivelig betraktet som en manifestasjon av *kvensk* som eget språk. Men dette er også et politisk spørsmål. Hvor mange ansvarlige politikere har lest rapporten? Og hvor mange brukere av finsk språk har fått kjennskap til den? Rapporten "Kvenskans status" er svært omfattende og dertil på svensk. Vi må kunne forlange at den blir oversatt til norsk. Svensk er vanskelig for de fleste når språket er akademisk med mange fremmedord. Man kan jo spørre hvordan svenskene ville reagere hvis en lignende rapport ble presentert for dem på norsk? Da språkbrukerne selv har rett til å klargjøre om deres språk bør betraktes som eget språk eller dialekt, er det viktig at de får lese rapporten på et språk de klart forstår. Videre må bibliotekene få den tilsendt slik at den blir mer tilgjengelig. På grunn av det svenske språk og ugunstig tilgjengelighet, tør en be om at rapporten blir oversatt til norsk og at fristen for å sende merknader blir forlenget. Da vil flere som er interessert i saken, få bedre mulighet til å uttale seg. Slik det er nå, er de fleste uvitende om rapporten og dens formål.

I tillegg til denne min uttalelse, viser jeg til konsulentuttalelsen jeg ble oppfordret til å skrive før finsk som 2.språk ble innført i 1997.

Olav Beddari